

Fakanalakat kézbe! Egy elfeledett taneszköz és „kedves, különc zenepedagógus” feltalálója¹

Bíró-Balogh Tamás

balogh.tamas.02@szte.hu

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

Tatai Nóra

tatai.nora@gfe.hu

Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Kar, Kommunikációs Tanszék

A fakanálhegedűt (hivatalos nevén: taneszköz hegedűoktatáshoz) 1934. december 1-jén jelentette be feltalálója, és a következő évben meg is kapta a szabadalmat. Feltalálója, Veres József, Budapesten tanított, különknek tartották, pedig kivételes zenei és tanári tehetség volt, akinek lelkesedése magával ragadta a gyerekeket. Zeneoktatási módszerének alapelve, hogy egy összetett mozgásokból álló, nehezebb feladatot kisebb koncentrációt igénylő módon tanít, s ez nem teljesen idegen a mai kor módszereitől sem. A találmányt mégis elfelejtették, Veres után máshol, máskor nem használták.

Kulcsszavak: fakanálhegedű, pedagógiatörténet, taneszköz, Veres József Gyula, Veress József, zenepedagógia

Vélhetően minden gyerek szokott, a felnőtteket utánozva, zenészt játszani: lábasokat ütve dobolnak, cirokseprűt felkapva gitároznak, tölcseért fújva trombitálnak, és mikrofonként hajkefébe énekelnek. Idővel aztán kinövik ezt a mintakövető utánzást, kivéve talán a rockereket, akik negyven-ötvenéves fejjel is képesek még – átadva magukat a zenének – léggitározni, légbasszusgitározni vagy légdobolni. Ahogy az ötvenhez közeledő Cserna-Szabó András (1974) írta az általa szerkesztett zenei (metál!) antológia előszavában: „Már nem küzdök a tizedik sorban, se az ötvenedikben – a pult mellett állok, iszom a lebutított fesztiválsört, hagyom, hogy a talpamtól a fejem búbjáig átjárjon a zene, figyelem a brutális szertartást, és néha megengedek magamnak némi bólogatást és léggitárt” (Cserna-Szabó, 2023. 8. o.).

¹ A filológiai részeket (A feltaláló, A találmány születése, A fakanálhegedű, A koncertek) Bíró-Balogh Tamás, a módszertani fejezeteket (A fakanalas pedagógiai módszer elmélete és gyakorlata, A találmány és a módszer mai szemmel) Tatai Nóra írta.

Hasonlóképpen lehet hegedülést is imitálni. Ehhez elég akár két bot is, és az egyiket – mint vonót – a másikon merőlegesen húzogatni. Ez annyira jellegzetes mimézis, hogy konkrét eseteket tartanak róla számon. Például Szalai Ferenc, a Sukanó néven ismert pécsi cigányprímás halálakor megírták, hogy „*az apróka gyermek még beszélni is alig tudott, de két fakanalat hegedű és vonó formájában dörzsölt össze sejtetve jövőbeni hivatását*” (Balog, 1993. 4. o.).

Vélhetően Sukanó prímás sem tudta, hogy konyhai eszközökkel való utánzásával mennyire közel járt egy zenepedagógiai módszer s egyben szabadalmazott találmány alapjaihoz; ez a hegedűoktatáshoz használt, jogvédett tanszeszköz nem más, mint a „fakanálhegedű”.

A feltaláló

A fakanálhegedű feltalálójáról és magáról a hangszerről, annak bemutatóiról viszonylag sok cikk szól, ezek legtöbbje a feltaláló szűkebb lakóhelyének helyi lapjában, a *Rákos Vidékében* jelent meg. Rákosszentmihályon és Sashalmon az olvasók személyesen is ismerték a „barkácsoló” zenetanárt, így nem kellett bemutatni őt, a helyi lap szerkesztői és munkatársai nem is tartották fontosnak olyan életrajzi adatok közlését, mint hogy az ismert és kedvelt „mester” hány éves, hol dolgozik, van-e családja, stb. Ezt a kutató csak sajnálni tudja, mert így alig lehet összeszedgetni pár információmorzsát a feltalálóról.

Még a neve is kétféle változatban ismert: a Veres József és a Veress József névalak hozzávetőlegesen ugyanannyiszor fordul elő a sajtóban. Egyetlen ismert, saját kezű aláírását Veresként tette, és a találmány szabadalmi leírásának megjelenésekor a hivatal *Veres József Gyulát* jelölte meg a szabadalom tulajdonosaként. Ugyanakkor, nyomtatásban megjelent két kis füzetének borítóján, címlapján és szövegében is a *Veress József* név szerepel. Ez arra utal, hogy a zenetanár polgári neve Veres József Gyula volt, szerzőként viszont a Veress József alakot használta. Ez zavarhatta meg az újságírókat is.

Sem születésének, sem halálzásának dátumát nem ismerjük, s ha volt házassága, arról sem került elő adat. Valamit azért ki lehet következtetni. Tudható, hogy tanári működésének legsikeresebb időszakában, az 1930-as évek közepe táján már „bácsinak” nevezték; ezek szerint nem volt fiatal ember. Egy fennmaradt csoportkép hátoldali rájegyzésének tanúsága szerint 1939-ben ünnepeltek pedagógusi pályájának harmincadik évfordulóját – tehát 1909-ben kezdett el tanítani. Ennek figyelembevételével valószínűsíthetően 1887–1890 között született, attól függően, hogy diplomás tanító volt-e vagy „csak” hozzáértő zenetanár, azaz végzett-e pedagógiai felsőfokú tanulmányokat, vagy sem. Egy cikk szerint „*az ezermester székely góbéinkra olyan vonzón emlékeztető*” ember volt, „*onnét, valahonnét Háromszékből való zseniális székely-góbé lehet ez a Veres József*”, „*vagy legalább is az volt, onnét-valósi volt valamelyik hegedűt faragó, nótás székely őse*” (Móricz, 1933. 2. o.). Hogy ez a cikkírónak valóban csak sejtése, vagy esetleg volt valami háttérinformációja is Veres erdélyi származásáról, vagy hogy sejtését

megerősítették-e a jelenlévők, a cikkből nem derül ki. Bizonyítéknak kevés, de kizárni sem lehet.

Egy későbbi cikk szerint az egyik ünnepségen „*Vidosfalvy tanár (...) mint egykori tanítványát üdvözölte Veress Józsefet*” (Prihoda, 1935. 7. o.). Vidosfalvy Gyula (1868–1947) hegedűművész és zenetanár 1897-től volt a III. kerületi Zenekonzervatórium (III. Lajos u. 68.) tanára hegedű és gordonka szakon, emellett 1909-től tanított a Budapesti posta- és távírdatisztviselők ének- és zeneegyesületének zeneiskolájában (IV. Korona u. 2., később IV. Gerlóczy u. 1.) is. De a konzervatórium hegedű szakos diákjainak névsorában nem találjuk Verest (Erdélyi, 1910), a posta- és távírdatisztviselők zeneiskolája diákjainak pedig nem ismert a névsora. Persze, meglehet, hogy Veres másutt volt Vidosfalvy tanítványa, és az sem elképzelhetetlen, hogy az 1900-as évek elején, diákkorában még máshogy hívták. Mindenesetre ebből a mester-tanítványi viszonyból az következik, hogy Veres fiatalkorában már bizonyosan Budapesten élt.

A korábban már említett fénykép szerint 1909-ben kezdett tanítani – de pedagógusi pályája nem ismert. A kutatást nehezíti, hogy több Veres/Veress József nevű tanító is volt ekkor az országban. Személyének első említése, amikor bizonyosan róla van szó, egy 1932-es cikkben történt, ekkor már Sashalmon tevékenykedett, s „*Rákosszentmihály és Sashalom apróságai közül rekrutálódnak a növendékek*”². Ettől kezdve a sajtóban szinte eposzi jelzőkkel illetik: ő a sashalmi zeneoktató, hegedűtanító vagy zenepedagógus. Az 1933/34-es tanév kezdetén Veres „*zenetanfolyamára szeptember folyamán még elfogadnak jelentkezéseket*”, és a jelentkezéseket a Sashalom, Hősök fasora 3. sz. címen lehetett megtenni.³

Sashalmi működési köréhez tartozott dr. Kárpáthy László (1885–1947) zongoraművész, zeneszerző. Vele Veres szoros munkakapcsolatban állt: Kárpáthy például dalokat írt Veres növendékei számára; ő szerezte a csoport emblematisz darabját, a Fakanál-indulót (*Fakanalás kis magyarok*) is. Az erdélyi születésű Kárpáthy eredetileg hegedülni tanult, de az első világháborúban megsérült, fél oldalára lebénult, s csak később tanult meg fél kézzel (az épen maradt ballal) zongorázni. A zeneszerzés mellett cikket is írt, a *Rákos Vidéke* munkatársa volt. (Róla bővebben lásd: Lantos, 2011) Mellette mindenképpen megemlítendő még két zenetanár: az egyik *Vidosfalvy Gyula*, róla esett már szó. A másik *Melles Béla* (1891–1939), hegedűművész, az Operaház hangversenymestere, a Zeneakadémia tanára, külföldön is ismert zeneszerző, aki az egyik fő pártfogója lett az új hegedűtanítási módszernek. Melles az első világháborúban orosz hadifogságba esett, de különengedéllyel a szentpétervári zeneakadémián tanulhatott, ahol mestere Alekszandr Glazunov (1865–1936) orosz zeneszerző volt. Itt ismerte meg későbbi feleségét, Maria von Langét (becenevén: Masa, ill. Musinka), aki maga is hegedűművészeti

2 Apró gyermekek zenevizsgálója. (1932.06.24.) *Rákos Vidéke*, 32. 29. sz. 8. o.

3 Zenetanfolyam. (1933.09.03.) *Rákos Vidéke*, 33. 36. sz. 5. o.

tanulmányokat folytatott, s nem mellesleg Glazunov unokahúga (más, de téves források szerint húga) volt, s akivel utána együtt költöztek Magyarországra.⁴

Móricz Pár már idézett cikkéből kiderül, hogy Veres „bűbájos tudású, végtelenül rokonszenves” és „egészen különleges magyar zenepedagógus”, „Istentől áldott ember”, aki „az ügyszeretet, a gyermekszeretet, a kivételesen rátermett hozzáértés diadalmas nagy erejével” dolgozik pályáján (Móricz, 1933. 1-2. o.). Két évvel később pedig Izsáky Margit szerint ő „Veress bácsi, a kedves, különöc zenepedagógus” (Izsáky, 1935. 12. o.).

1934 júniusában jelent meg a zenepedagógus első kis füzetje, *A gyermek és a hegedű* címmel, melyben részletesen ismerteti a sok év óta gyakorolt módszerét (Veress, 1934a). Ebből a kis „könyvecskéből” azonban a mai napig nem sikerült példányt fellelni, így csak annyit tudunk róla, amit az egyetlen róla szóló cikk ír, illetve idéz belőle. E szerint Veres „szülők és zenepedagógusok számára írta érdekes tanulmányát” arról, hogy „miként adhatunk a kezdő kis hegedűsnek biztos, szilárd alapot az eredményes továbbképzéshez”.⁵ Pár hónappal később, 1934 őszén jelent meg *A „fakanálhegedű”* című füzetje (1. kép), Veress József néven, a szerző kiadásában (Veress, 1934b). Ebből a jelenleg ismert egyetlen példány az OSZK-ban található, jelzete: 89.681. A 11 oldalas kis nyomtatványban a szerző utal az előző kiadványban bemutatott módszerre, aprólékosan bemutatja a továbbfejlesztett fakanálhegedűt és annak használatát, gyakorlatias célból szemléltető ábrákat is közöl. A kötetke végén pedig azt is megjegyzi: „Minthogy azonban nevemmel és módszeremmel már eddig is többen visszaéltek, sőt szakszerűtlen kísérleteikkel és értéktelen utánzásaikkal dezavualták – nemcsak a magam, hanem a közérdek szempontjából is szükségesnek tartom, hogy a 'fakanálhegedű' nevű tanszerem tulajdonjogát szabadalmilag is biztosítsam” (Veress, 1934b. 11. o.). Ezt a szabadalomigényt 1934. december 1-jén adta be, 1935 nyarán adták meg rá a jogvédeltséget.

Ezt követően helyi és nagyobb fellépések követték egymást, majd 1936 elején „az a kitüntetés érte Veress mestert, hogy módszerének legmelegebb elismerését tartalmazó, oklevélyszerű elismerő iratot kapott, amelynek aláírói közt van Melles Béla hegedűművész, az Operaház versenymestere, Fázmán Ferenc és Romagnoli Ferenc zeneakadémiai tanár, továbbá Vidosfalvy Gyula és Juhász Antal zenetanár, valamennyien tagjai a Magy. kir. Operaháznak”.⁶

Veres 1939 nyarán ünnepelte zenepedagógusi pályájának 30 éves évfordulóját. Ez alkalomból magyaros díszítésű ruhában kisebb és nagyobb lányok és fiúk veszik körül a hegedűtanárt és két – jelenleg azonosíthatatlan – férfitársát (2. kép). Majdnem minden gyerek kezében már „rendes” (gyerek)hegedű van, így sajnos a híres fakanálhegedűről (legalábbis itt) nem készült fénykép. A kép hátoldalán olvasható sorok tudósítanak az

4 A Melles-házaspárról bővebben: Melles Béla meghalt. (1939.02.07.) *Nemzeti Újság*, 21. 30. sz. 13. o.; Alexander Glazunoff, a világhírű orosz zeneszerző húga magyar asszony (...). (1926.07.05–14.) *Színházi Élet*, 16. 27. sz. 39. o.; Harsányi, 1939

5 *A gyermek és a hegedű*. (1934.06.03.) *Rákos Vidéke*, 34. 22. sz. 4. o.

6 *A fakanálhegedű*. (1936.02.02.) *Rákos Vidéke*, 36. 5. sz. 3. o.

1. kép: A kötet borítója

eseményről (3. kép): „Veres József zenepedagógus a fakanál hegedű tanszer feltalálójának 30 éves magyar szellemben tanított jubileuma alkalmával, a hegedű vizsgájának, 1939 évi június hó 25 én készült fénykép csoportja.” A kép ezen példánya bal alsó sarki rájegyzése alapján „Téri Géza tulajdona”, és a jobb alsó sarokban aláírta: Veres József, a képtulajdonos „hegedű tanára”. (Szontágh Foto Sashalom. Saját tulajdonban – BBT.). A képen 12 kislány mellett 9 fiú van, közülük vélhetően a legkisebb az ekkor tízéves Téri Géza (szül. Tab, 1928), aki a XIV. kerületi Álmos vezér téri polgári fiú- és leányiskola éppen végzett 1. b. osztályos tanulója volt (Mervay, 1939. 10. o.).

Veres József Gyuláról ez az utolsó információ.

2. kép: Veres József kollégáival és kis tanítványaival (1939)

Veres József zenepedagógus
 a fakaróval hegedű tanterv feltaláló-
 jának 30 éves magyar szellemű taní-
 tott jubileum alkalmával, a hegedű
 országjának, 1939 évi június hó 25-én. ké-
 szült fénykép csoportja. –
 Teri Liza - tulajdonosa.

Veres József
 hegedű tanár.

3. kép: A fotó hátoldalán Veres József autográf aláírása

A találmány születése

Több cikk leírta, és a zenetanár-feltaláló is többször elmondta, hogy mindig voltak, akik nem vették komolyan zenepedagógiai újítását, megmosolyogták, kinevették, később persze, amikor a hivatalos elismerés megérkezett, s bejegyezték a szabadalmat, ezek a hangok ritkultak – és ezzel együtt természetesen megnőtt az érdeklődés a fakanálhegedű iránt. Egyre többet cikkeztek róla, és több interjú készítették Veressel.

Az egyik beszélgetésben rákérdeztek a módszer megalkotásának történetére, a zenetanár pedig ezt válaszolta: *„Vagy húsz évvel ezelőtt történt, hogy az úton megszólított egyik ismerősöm ötéves kislány. 'Bácsi kérem, én úgy szeretnék hegedülni tanulni! De nincs hegedűm...' Nagyon meghatott a kisgyerek. Beszéltem a szüleivel, akik elmondották, hogy a kislánynak legfőbb vágya a hegedülés, de hegedűje bizony egyelőre nincs. Körülnéztem a lakásban. Egy polcon fakanalakat láttam. Egy ilyen fakanalat a kezembe vettem, mint valami képzeletbeli hegedűt, és azon kezdtem magyarázni a hegedülés legelső alapismerteteit. Ez volt a kislány első zeneleckéje. Kitörő örömmel fogadta az oktatást és feszült figyelemmel kísérte a magyarázatot”* (Ábrányi, 1935. 11. o.).

Az elbeszélte történet szerint mindez körülbelül húsz évvel korábban, 1915 körül történt. Az első világháború korai szakaszában a segítőkész és találemény pedagógus leleményessége pótolta a valódi hangszer hiányát – azaz végső soron ez a konkrét hiány volt a találmányhoz vezető, két évtizedes út kiinduló oka.

Veres azonban nemcsak találemény volt, hanem kitartó is, sőt elhivatott. Mert a hangszer nélküli zenetanítás nemcsak egy hirtelen ötlettől vezérelt egyszeri alkalomra korlátozódott, hiszen az interjú szerint a tanár többször is elment a fiúhoz, és folytatta a fakanálon való hegedűoktatást. *„A fiúcska a képzeletbeli hegedűn megtanulta a hangokat, a fogásokat. A skálázást hangos énekszóval kísértük, ami kitűnő hallásképző gyakorlatnak bizonyult. Persze magam is inkább csak játéknak, kedves szórakozásnak tekintettem a fakanálon való hegedülést”* (Ábrányi, 1935. 11. o.).

Ekkor tehát még nem lehet tudatosan alkalmazott módszerről beszélni. Viszont nem sokkal később jött egy „meglepetés”, a szülők vettek fiuknak „egy valóságos, négy húrral felszerelt komoly hegedűt”, és akkor Veres „elámulva” tapasztalta, hogy a fakanálon való „előkészítő gyakorlatozásnak” mennyi haszna volt. *„A gyermeknek már nem kellett egyszerre húszféle dolgra figyelni, ami megnehezíti és megkeseríti a kezdő hegedűs haladását. Az én kis tanítványom mindezeket a kezdetbeli nehézségeken már túl volt, és minden figyelmét arra összpontosíthatta, hogy szép, tiszta hangokat igyekezzen kicsi szívből”* (Ábrányi, 1935. 11. o.).

Végső soron ez a pozitív visszacsatolás volt az a megerősítő hatású momentum, ami – bár volt benne némi szkepszis – arra indította Verest, hogy az első sikeres esetből módszert alkosson. Ahogy mondja az interjúban: *„Elhatároztam, hogy más öt-hat éves gyerekekkel is kipróbálom ezt a fakanalas előkészítő módszert. Mert kétségben voltam az iránt, hátha ez a kislány valami rendkívüli tehetség, míg más gyermekekkel csődöt*

mondhat a nála annyira bevált módszer.” Végül is „sokévi tapasztalat” győzte meg arról, hogy a módszer „minden esetben fényesen bevált” (Ábrányi, 1935. 11. o.).

Ekkor azonban még az „előkészítő munkára” közönséges fakanalat használt; sőt a cikkek tanúsága szerint még 1932-ben és 1933-ban is, ezért volt a módszer neve „fakanalas módszer”. 1934-ben azonban újabb fordulat következett be: „A múlt évben azonban a közönséges fakanál helyett olyan taneszközt konstruáltam, amelyen mindjárt szemléltetőleg is meg vannak rögzítve azok a tudnivalók, amelyeket a gyermeknek meg kell jegyeznie. Ezt a tökéletesített fakanalat elneveztem ’fakanálhegedűnek’ és a hozzávaló favonót ’fakanálvonónak’” (Ábrányi, 1935. 11. o.).

Ez a taneszköz lett végül a szabadalmaztatott találmány.

A fakanálhegedű

A találmány (hivatalos nevén: taneszköz hegedűoktatáshoz) bejelentése 1934. december 1-jén történt, V-3299 ügyszám alatt regisztrálták a IX/d. szabadalmi osztályon.⁷ A szabadalom megadását és oltalom alá helyezését 1935. november 2-án tették közzé; a találmány a 113316-os lajstromszámot kapta,⁸ szabadalmi leírása pedig november 15-én jelent meg (Veress, 1935) (4. kép). Ez alapján „a találmány taneszköz hegedűoktatáshoz, amely az elsőfokú oktatással foglalkozó munkáját lényegesen leegyszerűsíti, meggyorsítja, biztos, kifogástalan, jó alapot ad a magasabb kiképzéshez. / A találmány szerinti taneszköznek elsősorban gyermekek hegedűoktatásánál van különös előnye. (Veress, 1935. 1. o.). Rövid fizikai leírása szerint „jellemezve fakanálalakú némahegedűvel, amelynek nyakrészéből a vonóvezetés helyét és irányát megadó határolólapok vagy ütközők emelkednek ki, a nyakrészben, a hangfogásoknak megfelelően, az ujjak helyzetét megadó, látható és vagy kitapintható jelölések, mélyedések vagy kidomborodások és a nyakrész felső végén, első fekvésben a balkéz hüvelykujjának helyét mutató mélyedés, míg a törzsön mélyedés és e mélyedésben az áll helyét mutató jelölés van” (Veress, 1935. 1. o.).

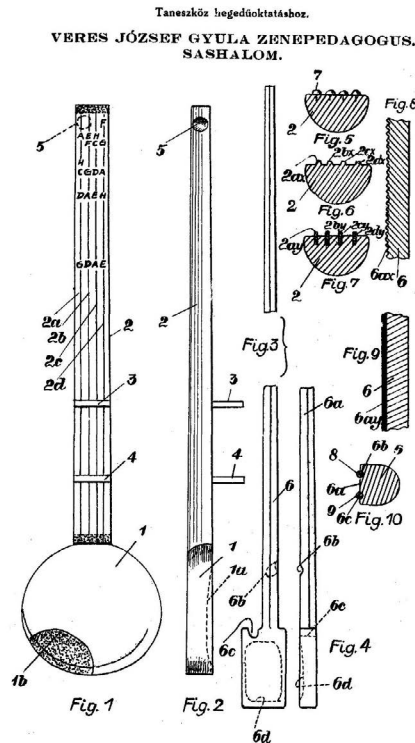
Kicsit bővebben és kicsit talán közérthetőbben Veres A „fakanálhegedű” című kis füzetét érdemes idézni, amelyben a zenetanár-feltaláló az érdeklődő (s talán jelentős részben laikus) nagyközönség számára írta le a taneszközt. Itt ez áll: a fakanálhegedű „alapja egy feleshegedű hosszúságú fakanál. A fakanál nyelének felső vége közelében a bal kéz hüvelykujja számára egy kis bemélyedés készült, hogy a gyermek keze az első fekvés helyes tartásából el ne csússzék. (...) A fakanál nyelén négy beégetett vonal húzódik végig, ezek jelképezik a négy húrt (E, A, D, G,) amelyek neve szintén be van égetve a nyél fájába. (...) A húrokat jelző vonalakon az első fekvés hangjainak megfelelő helyen találhatóak a hangok beégetett nevei, pontosan ott, ahová az illető hang fogása esik. (...) Természetes, hogy az úgynevezett módosított hangokról itt még nincs szó, csupán a törzshangok nevei

7 Szabadalmi Közlöny (1935.06.15.). 40. 12. sz. 187.

8 Szabadalmi Közlöny (1935.11.02.). 40. 21. sz. 244.

szerepelnek, gondosan szemléltetve az E-F, valamint H-C közötti féltávolságot. Így az ujjak megszokják az első fekvés szabályos fogásait. A húrokat jelző négy vonalnak van egy elhatárolt része, amely két egymástól 4 cm távolságban elhelyezett, 2 cm magas falapocska között fekszik. (...) Ennek az elhatárolt résznek a közepén kell a vonónak mozognia. A falapocskák megakadályozzák a vonó elcsuszamlását mindkét irányban, viszont elég távol vannak egymástól ahhoz, hogy a vonó ne súrolódjék állandóan hozzájuk, helyes vonóvezetés esetén. A fakanálhegedű alsó része, a tulajdonképpeni „kanál” a tanuló bal vállán fekszik és álltartó formájában be van mélyítve, hogy a kis növendék az állával le tudja szorítani.” Az ún. fakanálvonó „ugyancsak feles hosszúságú, s a fogóját (az ún. „békát”) egy fakanál formájú rész alkotja. (...) Az alatt látható bemélyedés arra szolgál, hogy a jobb kéz hüvelykujjának biztosan rögzített helye legyen. A nyél szemközti oldalán, kissé feljebb szintén van egy bemélyedés (...), amely a mutatóujj megfelelő ízületének elhelyezésére szolgál. Ha a hüvelyk és mutatóujj helyzete ekképpen fix pontokhoz van kötve, akkor a jobb kéz többi ujjai már ösztönszerűleg megtalálják a megfelelő elhelyezkedést a szabályos vonótartás szempontjából” (Veress, 1934b, 7–9. o.).

113316. sz.
szabadalmi leíráshoz.

Fotóllbr. Kőrös Gy. és fia, Budapest.

4. kép – A találmány felépítésének rajza a szabadalmi leírásban (1935)

A találmány az ún. feleshegedű hosszúságúra lett méretezve, mivel főleg kisebb gyermekek számára készült, és a 4–6 éves növendékeknek tökéletesen bevált. A későbbi cikkekből tudni, hogy akár még kisebbek, háromévesek is használták. Ugyanakkor a zenetanár jelezte, hogy igény esetén nagyobb méretben is elkészíthető a tanszer; bár a nagyobb diákok számára már inkább valódi hegedű javallott.

A találmány bejelentését hírül adó újságcikk nemcsak magát a hírt adta közre, hanem azt is, hogy megindult a fakanálhegedű terjedése, hiszen „*intézetek állandó tanszerként használják majd*”.⁹ Hogy ez ekkor valóban megtörtént-e, nem tudni, viszont nem sokkal később, 1936 őszén egy budapesti zeneiskola már valóban azzal hirdette magát, hogy ezt a módszert alkalmazzák: „*Játszva tanítunk kezdőket Veres-rendszerű szabadalmazott fakanál hegedűn. Lederer-zeneiskola, Dohány u. 10.*”¹⁰ Ugyanez a hirdetés többször megjelent *Az Estben* is, pedig ez a nagy példányszámú napilap korábban egy igencsak gúnyos hangú cikkben mutatta be a találmányt és a rá épülő módszert. (De a pénznek nincs szaga, a zeneiskolai diáktoborzó pedig fizetett hirdetés volt.)

A találmány történetéhez kapcsolódik még egy hír, de ennek nyomát is csak a helyi sajtóban lehet megtalálni, a sashalmi hírek között. Bár a cikk címe fennén hirdeti: *Világsszabadalom lesz a fakanálhegedűből*, maga a közlemény erre csak halvány utalást tesz: „*A már sokszor ismertetett Veress-féle fakanálhegedű, úgy látszik, világsikert fog aratni*”, ugyanis a magyar szabadalom bejegyzésével egyidőben Veres József „*felhívást kapott arra, hogy Franciaország, Anglia, Olaszország és Dél-Amerika területére is jelentse be szabadalmi igényét*”.¹¹ A május végi hír után június közepén maga Veres is úgy nyilatkozott: „*most azon vagyok, hogy a világsszabadalmat is megszerezsem*” (Ábrányi, 1935. 11. o.), s ugyanekkor – egy másik helyi cikk szerint – Vidosfalvy Gyula is gratulált az „*immár világsszabadalom előtt álló*” találmányhoz (Prihoda, 1935. 7. o.).

Sem megerősítő, sem cáfoló adat nincs rá, hogy a világsszabadalom bejegyzése megtörtént, és a francia, angol, olasz és dél-amerikai gyerekek elkezdték használni a magyar fakanálhegedűt; ha ilyesmi történt volna, a *Rákos Vidéke* bizonyára megcikkezi.

A fakanalas pedagógiai módszer elmélete és gyakorlata

Minden hangszer magas művészi szintű elsajátítása hosszú és egyformán nehéz feladat. Mégis, a zenetanulásban járatlan emberek is meg tudják állapítani, hogy hegedülni nehezebb elkezdni, mint mondjuk zongorázni, mert egy hegedűn tanulgató kisgyerek játékát nehezebb hallgatni, mint zongorázó társáét.

Ez a kezdési nehézség azzal magyarázható, hogy a hegedű úgynevezett intonáló hangszer, a hangterjedelmén belül a megszólaltatható hangok száma gyakorlatilag

9 A „fakanálhegedű”. (1934.12.09.) *Rákos Vidéke*, 34. 49. sz. 6. o.

10 8 *Órai Újság* (1936.09.20.) 22. 216. sz. 8.

11 *Világsszabadalom lesz a fakanálhegedűből*. (1935.05.26.) *Rákos Vidéke*, 35. 21. sz. 5. o.

végtelen. Ahhoz, hogy a klasszikus európai zenét tisztán szólaltassuk meg rajta, az ujjak milliméter pontosságú mozdulataira van szükség a hangok megkereséséhez. Ilyen fajta hangkeresés a zongorán nem szükséges, itt a billentyűk leütésével csak az a hang szólalhat meg, amire az adott hangszer húrjait behangolták.

Ehhez társul még az a nehézség is, hogy a hegedű hangjainak magasságát a bal kéz ujjai határozzák meg, és mivel a legtöbb gyerek jobbkezes, ezek az ujjak kifejezetten ügyetlenek. Veres módszere arra irányul, hogy ezt a kezdeti problémát úgy csökkentse, hogy a megoldandó feladatokat apróbb részletekre bontja.

Ahogy a szabadalom dokumentációjában írja: „Mielőtt a kezdő növendék valóságos hegedűt kapna a kezébe, szükséges, hogy előbb elsajátítson bizonyos gyakorlati fogásokat, mozdulatokat, egyes izomcsoportok célszerű munkáját, egybekötve mindjárt némi elméleti alapismeretekkel. (...) A fakanalas módszerrel előkészített növendék (...) minden figyelmét arra összpontosíthatja, hogy szép tiszta hangot hozzon ki a hegedűből. (...) Fontos az, hogy a kezdő növendéket ne zavarják a hegedű hangjai. Ha kellő előkészítés nélkül mindjárt valóságos hegedűvel próbálkozunk, olyan idétlen nyikorgás, fülsértő nyávogás lesz az eredmény, hogy nemcsak a növendéknek megy el minden kedve a hegedüléstől, hanem a hozzátartozók sem lesznek hajlandók idegeiket kockára tenni” (Veress, 1934b. 3–5. o.).

A hangmagasság megtalálását leegyszerűsítik a fakanálhegedű nyakába beégetett, húrokat jelképező vonalakon szereplő betűk, amelyek „az első fekvés hangjainak megfelelő helyen található (…), pontosan ott, ahová az illető hang fogása esik” (Veress, 1934b. 3–5. o.).

Az intonáláshoz a hegedűn természetesen hozzátartozik a hangszín is, ami nagy részben a vonó kezelésének módjától függ. A fakanálhegedűn – néma hangszer voltából adódóan – ezt az aspektust nem lehet gyakorolni; a fakanálvonónak a két falapocská közötti helyen való húzogatása inkább arra szolgál, hogy a jobb kéz izmai, ízületei hozzáidomuljanak a későbbi vonóvezetéshez. A Veres-féle módszer ezen kívül még alapvető zeneelméleti oktatásra is alkalmazza a fakanálvonót: a zenei időbeliséget, a ritmikát tanítja és gyakoroltatja vele.

A „fakanalas” módszer egyik tulajdonságára a róla szóló cikkekből csak kevés tér ki részletesen, pedig jelentős fontosságú. Bár a hangszer maga néma, a vele való tanulás nem az, mert a fakanálhegedű képzeletbeli hangját a rajta játszó gyerek saját énekhangjával helyettesíti. Veres maga megjegyzi, hogy ez „kitűnő hallásképző gyakorlat”. Nem minden óvodás számára egyértelmű, mi az a tiszta hang, és hogyan kell azt énekhangon elérni. Az éneklés felügyelet melletti gyakorlása hatékonyan fejleszti az intonációs készséget. Kodály Zoltán – akinek a zenei nevelés területén elért érdemeit aligha szükséges méltatni – szintén az éneklést tartotta az aktív zenélés legtermészetesebb módjának, valamint a hangszertanulás legjobb előkészítésének (Forrai, 1974. 11. o.).

Érdemes figyelmet fordítani arra is, hogy Veres fontosnak tartotta, hogy a gyerekek magyar dalanyagon gyakoroljanak. Erről több cikk is beszámolt. Az egyik tudósítás szerint: „A műsorból ki kell emelnünk a magyar ritmusú, többszólamú skálagyakorlatokat,

amelyeket a növendékek együttese adott elő. Láthattuk, hogy a közönséges, száraz 'skálázásba' hogyan lehet magyaros ízt, színt és ritmust belevinni. Ezeket a többszólamú gyakorlatokat Kárpáthy László dr. állította össze, utat mutatván arra, hogyan kell már a legelemibb oktatásnál is súlyt fektetni a magyaros stílusérzék fejlesztésére" (Prihoda, 1937. 4. o.).

A hegedűtanár saját pedagógiai kiskönyvében pedig így vall: „még ma is vannak vas-kalapos zenepedagógusok, akik szigorúan tiltják a magyar nóta kultiválását. Azt állítják, hogy a magyar nóta játszása rontja a technikát, az ízlést, a taktusérzékét és egyáltalán károsan befolyásolja a növendék haladását. Ezt az elképesztő badarságot semmivel sem lehet elfogadhatóan indokolni. Minden nemzet fiai büszke öntudattal kultiválják saját nemzeti zenéjüket" (Veress, 1934a).

A magyar nótát Kodály módszerében a magyar *népdal* váltja fel, de mindkét megközelítésben benne van az a nagyon fontos tulajdonság, hogy a gyerek olyan zenei anyag segítségével gyakorolja az éneklést, muzsikálást, amit születésétől fogva hall maga körül, és már beivódott a tudatába. Az ilyen fajta zenetanulással a legkönnyebb elérni a tiszta, élvezetes éneklés és zenélés élményét (Forrai, 1974. 11–12. o.).

A koncertek

Veres József pedagógiai módszerét több koncerten, vizsgaelőadáson is bemutatták a közönségnek. Pár alkalomtól eltekintve, ezek általában sashalmi helyi rendezvények voltak, s mint ilyenekről, gyakorlatilag csak a helyi sajtó, a *Rákos Vidéke* számolt be. Rendeztek azonban olyan reprezentatív, sőt kifejezetten a sajtó számára tartott bemutató előadásokat is, amelyekről az országos napilapokban is írtak – így akár az egész magyar nyelvű közönség értesülhetett az új találmányról. És bár a módszer maga megmosolyogtató is lehetne – hiszen eleinte valóban két közönséges fakanalat nyiszáltak egymáson a gyerekek –, mindössze egyetlen gúnyos-ironikus hangvételű beszámoló jelent meg a Veres-iskola nyilvános fellépéseiről.

A koncertbeszámolókat két szakaszra lehet osztani: ezek 1932–1934-ben még a fakanalas hegedű, 1935-től már a fakanálhegedű bemutatóiról szóltak.

A Veres-féle módszerről először 1932-ben történt említés: 1932. június 19-én vasárnap délután „egészen különleges zenepedagógiai módszerrel ismerkedhettek meg azok, akik (...) végighallgatták Veres József mesternek, a kisgyermek hegedűtanítójának bemutató vizsgaelőadását. Négyéves apróságok már elméleti oktatásban részesülnek – két fakanál segítségével –, ötéves gyermekek pedig már rendes kis hegedűn tisztán játszanak könnyebb gyakorlatokat”¹² Felléptek persze nagyobb diákok is, ők már „hagyományos” hegedűoktatást kaptak, és „rendes” darabokat játszottak.

12 Apró gyermekek zenevizsgálója. (1932.06.24.) *Rákos Vidéke*, 32. 26. sz. 8. o.

1933. július 2-én vasárnap volt a sashalmi Kantler vendéglőben – később még visszaterő helyszíne lesz a bemutatóknak – az az esemény, amely először megütötte az országos sajtó mércéjét. „A muzsika-birodalom mélyen alapvető hangicsálásaitól fel a klasszikus zene remek magaslatáig”, a Himnuszról Blochon stb. át Verdiig volt a „repertoár”, amit a kisebb-nagyobb gyerekek előadtak. Az új módszert, „a hegedűjátékot előkészítő Veres-féle rendszerű ritmikus gyakorlatok és a hangsorskála ritmikai változatokban való bemutatását, a zenei alapelmélet szabályainak öt-hat éves gyermekfejektől megérthető és feldolgozható összefoglalását” a kisebbek prezentálták: „a kar, a kéz, a kezujjak, a nyak-hajlás, a fej, a derék, sőt a lábak mind izegnek-mozognak, úgy, hogy a gyerek hegedű nélkül, majd két hosszú nyelű, fejes fakanállal is megtanulja, gyakorolja, hogy miként történik az a tulajdonképpeni – hegedülés...” (Móricz, 1933). A tudósítás külön kiemeli a sashalmi koncert társadalmi, sőt kultúrpolitikai vetületeit is: „Másik külön nagy gyönyörűségem és felvidulásom a zsúfolt terem hálás, lelkes közönségének megfigyelése és szemrevétele volt. Bizony, ide nem a bárók, bankárok, a híres Mátyásföld pénzarisztokratái gyűltek össze, hanem a mi szűkpénzű, ezer gonddal küzdő, a napi nehéz, tisztes munkája után élő egyszerűbb, szóval névtelen kispolgárságunk! Annál inkább felemelte, örömtűzre gyújtotta lelkemet a megismerés, hogy ezek a gondokkal küzdő kisemberek gyermekeik szebb, nemesebb művelődéséért áldozni és így érdeklődni képesek! S hogy a piaciás tinglitangli zenénél legalább szeretett gyermekeik révén többet, nagyobbat, becsebbet, nemesebbet, örökszebbet kívánnak! Azért azok a sashalmi kezdetleges kis gyermekhegedűk fajtánk, népünk felsőbbrendűségét, felemelkedni akarását is muzsikálták nekem ott, a Kantler papa fehér termében...” (Móricz, 1933. 1-2. o.). A cikk megjelenése után nem sokkal pedig a kis hegedűsök közül páran, Veres József vezetésével, „hálájuk jeléül pompás szerenáddal lepték meg a kitűnő író”, majd elmentek Szabó Kálmán sashalmi bíróhoz és dr. Kárpáthy László zeneszerzőhöz is, „akit saját nótáinak eljátszásával örvendeztettek meg”.¹³

1934. június 29-én újra volt tanév végi bemutató előadás, mivel Veres „új utakat törő, eredeti zenepedagógiai módszere fényesen kiállotta a tűzpróbát és a szakkörök legnagyobb elismerését vívta ki”, ezúttal is a Kantler vendéglőben, Bodó Ádám sashalmi notabilitás védnöksége és dr. Kárpáthy László szakszerű ellenőrzése mellett, a hivatalos zenepedagógiát pedig dr. Biró Bertalan, „a zenében szakértő sashalmi hitoktató” képviselte.¹⁴ Ekkor az ún. előkészítő gyakorlatokat ismét 4–5 éves gyermekek mutatták be, míg a nagyobbak a fokkonkénti továbbképzést szemléltették; a szigorúan vett módszertani bemutatót pedig színes műsor követte, amelyben a növendékek megmutatták, hogy éneket és táncot is tudnak kíséreni, s hogy a magyar zenében szintén otthonosak. „Az ízléses magyar ruhák, valamint a műsort befejező hazafias élőképek szintén nagyban hozzájárultak a hatás emeléséhez”.¹⁵

13 A fakanalás kis magyar hegedűsök. (1933.09.03.) *Rákos Vidéke*, 33. 36. sz. 5. o.

14 Veres József zenepedagógus bemutató előadása. (1934.07.08.) *Rákos Vidéke*, 34. 27. sz. 4. o.

15 Veres József zenepedagógus bemutató előadása. (1934.07.08.) *Rákos Vidéke*, 34. 27. sz. 4. o.

Az 1935-ös volt a nagy éve – és az új korszak kezdete – a fakanálhegedűnek: ekkor voltak a szabadalmaztatás utáni első bemutatói. Két nagyobb eseményen szerepelt a módszer; az elsőt, még az év elején, 1935. február 24-én „szűkebb körű sajtóbemutatón” debütált az új tanszer és az arra épülő új pedagógiai módszer; a zenetanár ekkor csak a „legkisebb tanítványait (4-től 8 évig) vonultatta fel és szemléltetően ismertette módszerének mibenlétét és meglepő eredményeit”.¹⁶ A sajtóeseményen részt vettek a sashalmi társadalmi egyesületek, valamint a hírlapírók között – mások mellett – a korábban már hosszú cikket író Móricz Pál és Izsáky Margit, „akinek színes írásait országsszerte élvezettel olvassák és aki minden magyar kulturális ügy iránt melegen érdeklődik”.¹⁷

Most utóbbi közölt részletes riportot az eseményről. Ez alapján tudni lehet, hogy a bemelegítő testgyakorlatok után „Vigyázz! Vonókezeléshez igazodj – áll- és lábkitetéshez – karokat fel – egy, kettő – egy, kettő...” kezdődött meg a valódi bemutató. „– Fakanalakat kézbe – hangzik a vezényszó, és megjelenik a sztár, a fakanalas hegedű. (De valójában ez már, pontos megnevezéssel, a fakanálhegedű volt – BBT.) / Mulatságos jószág, tényleg inkább hasonlít őséhez, a fakanálhoz, mint Stradivárius remekéhez, pontosan kirajzolva rajta a húrok helye, hova tegye pocok úr a kezét, ha é-t akar fogni, mélyedés az állnak, a hangköz gondosan elkerítve, el ne csússzon a bizonytalan kezében cikázó vonó, melyen ugyancsak mindennek megvan a maga külön helye. / Skálát játszunk! Ügyeljünk a gondos kéztartásra – dirigál a commendatore. Cincogó kardal zendül, ügyetlen gyerekujjak kapirgálnak a fakanál fáján. / – Nem jól fogod azt a gé-t, te – szól rá Veress bácsi egy máknyi-makk emberkére, akinek akkorka cipői vannak, mint egy dióhaj fele. Illető úriember négyesztendős és egy hónapja tanul hegedűlni.” Ezután – egy közbülső műsorszám erejéig – egy „begyes, csupaszem kislány, igazi primadonna-baba ugrik a középre, toborzót kezd járni a tanár bácsi hegedűjének szavára, arasznyi kékselyem ruha rajta, amit kényeskedve csippenget, kénytelen vagyok indiszkréten megállapítani, hogy a hölgy két selyembugyit visel.” Később „előkerülnek a feles kis igazi gyerekhegedűk, slimmolják, igazítják őket, öt apróság irigykedve nézi, nekik csak fakanál jutott, mindegy, beállanak ők is a sorba, a lelkesedés, amivel kezelik a fakanalat, az igazi. Végre, hosszas készülődés után, rendben van mindenki. Veress bácsi megadja a jelt. / Mintha ezer cicuskának sarokkal a farkára hágtak volna és a szegény cicafarkakat ütemesen tipornák... / Veress bácsi kétségbeesetten állítja meg a bandát. Újabb hangolás következik, mely után rázendít a zenekar. Valljuk be: egész túrhetően” (Izsáky, 1935. 12. o.). Izsáky Margit cikkének pozitívuma, hogy a bemutatón előfordult félresikerült produkciókról is szól: a nem feltétlenül szerencsés ruhaválasztásról, a hamisra sikerült zeneszámról stb.

1935 májusában a fakanálhegedűt feltalálója bemutatta a zenei „hivatalosságoknak”, természetesen „élesben”, azaz néhány kisgyermek segítségével. A helyi sajtó erről is beszámolt: „Veress mester a m. kir. Operaház egy külön termében mutatta be módszerét

16 Zenepedagógiai bemutató Sashalmon. (1935.03.03.) Rákos Vidéke, 35. 9. sz. 4. o.

17 Zenepedagógiai bemutató Sashalmon. (1935.03.03.) Rákos Vidéke, 35. 9. sz. 4. o.

az Opera művészeinek, s a kis növendékek bámulatos teljesítménye annyira meglepte a szakembereket, hogy meleghangú üdvözlő levélben fejezték ki elismerésüket”.¹⁸

Egy hónappal később, 1935. június 16-án pedig már szélesebb közönségnek is bemutatták az új zenepedagógiai segédeszközt és a hozzá kapcsolódó módszert. Ekkor a sashalmi Nagyicce nagytermében volt a vizsgaelőadás, melynek eredményességét külön e célra alakult szakbizottság bírálta el. A bizottság elnöke Melles Béla hegedűművész, az Operaház hangversenymestere volt, ellenőrző szakértője: Kazacsay Tibor (1882–1977), a zeneiskolák országos felügyelője. A bizottság tagjai pedig: Fázmán Ferenc (1889–1949?) zeneakadémiai tanár, Juhász Antal (1881–1942), az Operaház tagja, Kárpáthy László dr. zeneszerző, Molnár Imre dr. (1898–1977) zeneakadémiai tanár, M. Hir Sári (Molnár Imréné, 1900–1978) zongoraművésznő, Országh Tivadar (1901–1963) hegedűművész, zeneakadémiai tanár, Romagnoli Ferenc (1886–1970) zeneakadémiai tanár és Vidosfalvy Gyula, az Operaház tagja.¹⁹ Ekkor „a kis növendékek már hároméves kortól kezdve fokról-fokra mutatták be a fakanalas módszer eredményeit” (Prihoda, 1935. 7. o.). És ahogy mondani szokás, a sashalmiak megadták a módját a reprezentatív eseménynek: Kárpáthy László külön dalt írt erre az alkalomra, mégpedig a Veres-féle módszer „hivatalos” indulóját, *Fakanalas kis magyarok* címmel. Ennek előadásában „valamennyi növendék egyszerre szerepelt, mint valami monstre gyermekzenekar. A pattogó, magyaros indulót olyan lelkes hévvel muzsikálták, hogy az ’felöltt’ zenekarnak is becsületére válhattott volna”, a bemutató végén a bíráló szakbizottság nevében Vidosfalvy Gyula mondta el szakvéleményét, mely szerint „a ’fakanálhegedű’ nevű tanszer, úgyszintén az egész Veress-féle hegedűoktató mód kiválóan alkalmas arra, hogy e kezdő növendékek játszva nyerjenek biztos alapot a magasabb fokú kiképzéshez” (Prihoda, 1935. 7. o.).

Ezt a bemutatót megnézte Az Est riportere is, és *A fakanálból mesterhegedű lett...* című riportjában meglehetősen maliciózusan szól a kezdeményezésről: „A fakanálról eddig azt hittük, hogy a konyhában a helye. Tegnap délután azután kiderült a sashalmi Nagyicce nagytermében, hogy a fakanál körül nagy dolgok történtek. A fakanál felfedezte a benne szunnyadó művészi hajlamokat, és tegnap már a hangversenydobogóról mutatkozott be. (...) Fenn a színpadon először egy szabályos tornamutatvány zajlik le, utána előkerül a fakanál-hegedű. / A fakanál-hegedű egy szabályos fakanál, némileg módosított alakkal (...). A vonó is fából van. Hangot persze egyik sem ad. / Végre következik az első zeneszám! / Veress tanár úr bejelenti, hogy Kottler Márta öt éves tanuló egy magyar nótát fog eljátszani. (...) A kis Márta húzogatja a vonót a hegedűn, szelíd bizonytalansággal húzza, a kéknefelejcs, ha nem is virul ki a vonója alól, de tízegynéhány kísérfőjével együtt valahogy mégis kéknefelejccsé alakul. / Következik a tanár úr konferánsza: – Most bemutatjuk a G-dúr etűdöt! A Blochnak egy nagyon jó kis része!... Először szagatva játszunk, ez is az én elgondolásom, hogy beleidegződjenk a tanuló testibe a hang értéke... / Ez a szám is lezajlik. Először szagatva, azután simán.” A riporter hősiesen végigülte az előadást,

18 Világsszabadalom lesz a fakanálhegedűből. (1935.05.26.) *Rákos Vidéke*, 35. 21. sz. 5. o.

19 Veress József vizsgaelőadása. (1935.06.09.) *Rákos Vidéke*, 35. 23. sz. 7. o.

de a többi tudósítás lelkendezésétől eltérően végkövetkeztetése ez volt: „*Kedves fakanál, nem lenne talán neked helyesebb a levesesfazék mellett maradni? Mégiscsak méltóbb dolog, ha a krumplifőzeléket kavarod, mintha ártatlan zeneművek hangvilágában turkászsz...*” (Z. I., 1935).

Ezt követően pedig rendszeresen jöttek az előadások, minden tanév végén.

1936. június 14-én volt az évi rendezés, s immáron „szokásos” vizsgálóelőadás a Kantler vendéglőben. A módszert vizsgáló szakbizottságot ismét Melles elnökölte, akinek véleményét a bemutató után közölte is a *Rákos Vidéke*: „*A fakanalás módszert és a szabadalmaztatott fakanálhegedűt már ismerem, mert azt Veress az Operaházban is bemutatta. Most, hogy a vizsgán újból megfigyeltem az egészet, fenntartom a tavalyi véleményemet, hogy a módszer alap gondolata igen helyes és életrevaló. A részletekben találok ugyan egyet-mást, amivel nem egészen értek egyet, de hiszen a módszert lehet, sőt kell javítani és tökéletesíteni. Az ügy megérdemli, hogy felkaroljuk és támogassuk, s a magam részéről illetékes helyen ilyen értelemben fogok jelentést tenni*”.²⁰ Ez év végén pedig a „fakanalás” kis hegedűsök „*a karácsonyi ünnepek alatt több fővárosi és környékbeli iskolai ünnepélyen és társadalmi összejövetelen szerepeltek nagy sikerrel*”, s ez is azt mutatja, hogy „*a Veress-féle új zeneoktató módszer most már gyors ütemben halad a népszerűség és az általános elismertetés felé*”.²¹

1937-ben pedig június 6-án jött el ez az alkalom; ekkor Melles Béláné volt a védnök. „*A műsor fénypontja kétségtelenül a Fakanál-induló volt, (...) amelyet az ötven kis magyar olyan hévvel és lelkesedéssel adott elő, hogy a közönség háromszor is megisméltette*” (Prihoda, 1937. 4. o.). És külön ki kell emelni az egész bemutató „magyarosságát”. Móricz Pál már 1933-ban megírta, hogy a modern „pongyola” dalokkal szemben milyen nagy fontossága van annak, hogy Veresék igazi magyaros szellemben nevelik a kis hegedűsöket: a ruházattól kezdve a dalválasztásig, stb. A helyi lap 1937-ben leginkább már ezeket a vonatkozásokat hangsúlyozta. A „magyar” dalok tanulása mellett az előadások fontos jelzője lett a „hazafias” is. Csak egy példa: „*Nem hagyhatjuk említés nélkül a négyéves kis fakanalás Kovács Béluskát, aki ennivalóan énekelt néhány hazafias dalt*.” És ez „*a hangversenynek is beillő vizsgálóelőadás a Magyar Hiszekeggyel ért véget*” (Prihoda, 1937. 4. o.).

A találmány és a módszer mai szemmel

A fakanálhegedűs zenei oktatási módszer alapelve, hogy egy összetett mozgásokból álló, nehezebb feladatot kisebb koncentrációt igénylő módon tanítson, nem teljesen idegen a mai kor módszertanától. Általános gyakorlat például zeneiskolákban, hogy a legkisebb gyerekek egy nehéz fúvós hangszer tanulása előtt – mint például a nádfúvókás klarinét

20 Melles Béla a fakanál hegedűről. (1936.06.21.) *Rákos Vidéke*, 36. 25. sz. 2. o.

21 Veress József növendékei. (1937.01.03.) *Rákos Vidéke*, 37. 1. sz. 3. o.

vagy oboa, vagy a már komoly testi erőt igénylő rézfúvósok – a sokkal könnyebben megszólaltatható furulyán kezdenek el játszani. Sőt, a néma hangszer használata sem példa nélküli: jelen sorok írója (T. N.) kisiskolás korában az elmélet (szolfézs) órán zongorán tanult hangközöket, hangneveket otthon egy papírra rajzolt zongorabillentyűkből álló „hangszeren” gyakorolta.

Bár másféle gyakorlati példa, ide tartozhat Liszt Ferenc híres utazó némazongorája, amit ma a budapesti Liszt Ferenc Emlékmúzeumban őriznek. A zongoravirtuóz Liszt hosszú hangversenykörútjain postakocsin utazva ezen a kis fából faragott, billenthető, de hangot nem adó alkalmatosságon tartotta karban ujjainak egyedülálló mozgáskészségét.²² De akár eszünkbe juthat az is, hogy a gyerekek az úszás tanulását gyakran a parton kezdik el, a helyes mozdulatok elsajátításával, amit csak ezután próbálnak ki a vízben is.

Veres módszere tehát ma sem kirívó vagy meghökkentő. Az óvodáskorú gyerekek zenei nevelésének általános tapasztalata az, hogy játékos-mozgásos gyakorlatokkal az énekbeli tiszta intonáció és a ritmusérzék is, mintegy észrevétlenül, magabiztosabbá válik (*Forrai*, 1974. 59. o.). Ennek figyelembevételével elképzelhető, hogy a Veres-féle fakanalas módszer nem csak az esetleges későbbi hegedűtanulást teszi könnyebbé, hanem már önmagában fejleszti a gyerekek zenei képességeit. Éppen ezért elképzelhetőnek tartom, hogy érdemes lenne kipróbálni a fakanálhegedű bemutatását óvodás csoportokban, akár csak zenés játékeszköz formájában.

Mindehhez hozzátartozik, hogy a rendelkezésre álló források alapján úgy tűnik, a fakanálhegedűt Veres pályája befejezte után nem sokkal végleg elfelejtették, máshol, máskor nem használták. Több évtizedes sikeres pályát maguk mögött tudó hegedűtanárok sem hallottak – még említés szintjén sem – Veres Józsefről vagy a fakanálhegedűről. A róla és találmányáról szóló cikkekben Veres többször is kihangsúlyozza, hogy nem maga az eszköz bír csodálatos erővel a gyerekek tanításában, hanem a módszer. Az első sikeres próbálkozás után még azt is felvetette magában, hogy talán csak a zenét tanuló kislány volt különleges tehetség, és nem is ez az új módszer tette lehetővé a gyors fejlődését. Arról azonban nem írnak a cikkek, hogy a zenetanár belegondolt-e abba, hogy önmagában az eszköz és a módszer kevés lett volna ehhez, és számos sikerének harmadik komponense az ő kivételes zenei és tanári tehetsége volt.

Irodalom

Ábrányi Aurél (1935): Szabadalmazott „fakanál” hangverseny a Cinkotai Nagyiccében. Csodálatos módszert talált ki egy sashalmi zenetanár a kisgyermekek hegedűoktatására. *Budapesti Hírlap*, 69. 136. sz. 1935.06.16. 11.

Balog Nándor (1993): Nem muzsikál. *Új Dunántúli Napló*, 4. 43. sz. 1993.02.13. 4.

22 <http://catalogue.lisztmuseum.hu/?q=hu/adatlista> (2024.05.03.)

- Cserna-Szabó András (2023): Előszó. In: Cserna-Szabó András (szerk.): *Stay brutal! 21 metáldal – 21 írás a metálról*. Helikon Kiadó, Budapest. 5–12.
- Erdélyi Dezső (1910): Vidosfalvy Gyula. In: Erdélyi Dezső (szerk.): *Hatóságilag segélyezett Budapest Székesfővárosi III. kerületi Zene-conservatorium [...] Értesítője az 1909–1910. évről*. Budapest, 10.
- Forrai Katalin (1974): *Ének az óvodában*. Editio Musica, Budapest.
- Harsányi Gréte (1937): Akik nálunk tanultak meg magyarul / Maria von Lange. *Új Idők*, **43**. 52. sz. 1937.12.25. 784–787.
- Izsáky Margit (1935): A fakánalas hegedű premierjén Sashalmon. *Magyarság*, **16**. 63. sz. 1935.03.17. 12.
- Lantos Antal (2011, szerk.): *Kárpáthy László (1885–1947). Szentmihálytól Sashalomig*. Corvin Művelődési Ház, Budapest. (Kertvárosi helytörténeti füzetek 25.)
- Mervay Gyula (1939, szerk.): *Budapest Székesfőváros XIV. kerületi, Álmos vezér-téri községi Polgári Fiú- és Leányiskolájának Évkönyve az 1938–39. iskolai évről*. Budapest.
- Móricz Pál (1933): A fakánalas kis magyar hegedűsök. Veres József zenepedagógus csodálatos tanításai. *Rákos Vidéke*, **33**. 28. sz. 1933.07.09. 1–2.
- Prihoda Zoltán (1935): A győzelmes „fakanálhegedű”. *Rákos Vidéke*, **35**. 25. sz. 1935.06.23. 7.
- Prihoda Zoltán (1937): Ötven kis magyar hegedűs. *Rákos Vidéke*, **37**. 25. sz. 1937.06.20. 4.
- Veress József (1934a): *A gyermek és a hegedű*. Szerző, Sashalom.
- Veress József (1934b): *A „fakanálhegedű”*. Szerző, Sashalom.
- Veres József Gyula (1935): *Tan eszközhedűtanításhoz*. Szabadalmi leírás 113316. sz. – IX./d osztály.
- Z. I. (1935. 06. 18.): A fakanálból mesterhegedű lett. *Az Est*, **26**. 137. sz. 9.